

✓ Ганна Іванина (ліворуч) у роки війни.

ЇМ ДОЛЯ НЕ СЛАЛАСЯ ШОВКОМ

Полтавські жінки і війна

Тетяна ДЕНИСКО
Журналіст

ЖІНКА і війна – несумісні. Жінка дає життя. Війна його забирає. Не жінки починають війни. Але потерпають від них нітрохи не менше за чоловіків. «У війни не жіноче обличчя» – таку назву дала своїй художньо-документальній книзі, в якій виклала історії жінок, що воювали із фашизмом на фронті та вижили в нелюдських умовах війни, і за яку 2015 року

отримала Нобелівську премію, білоруська російськомовна письменниця з українським корінням Світлана Алексієвич. Тоді, по свіжих слідах, її звинувачували в пацифізмі, в розвінчуванні героїчного образу радянської жінки.

Після високої відзнаки ці докори стихли, і сьогодні вже інші журналісти розповідають про жінок, що беруть участь у російсько-українській війні на Донбасі.

Декогих із тих жінок наші перестрахані можновладці із заячи-

ми душами так бояться, так прагнуть покарати їх за те, чого бракує самим, – їхню безстрашність, їхню самопожертву, їхню високу життєву мету, – що не можуть цього навіть приховати...

Щось схоже відбувалося і з жінками-фронтівками: їх послали в пекло війни, але чоловіки, виховані в патріархальному суспільстві, не захотіли розділити з ними Перемогу (і про це пише Алексієвич).

(Закінчення на 4-й стор.) →

ЇМ ДОЛЯ НЕ СЛАЛАСЯ ШОВКОМ

Полтавські жінки і війна

← (Закінчення. Початок на 1-й стор.).

Утім були в Другій світовій війні й інші жінки, які кували Перемогу в тилу, страждали в окупації, берегли дітей, молилися за своїх чоловіків, тужили за рідними в німецькому краї, будучи остарбайтерами, – їхню молодість, їхнє життя та війна обпалила теж безжалюбно й жорстоко...

Вирвала чоловіка з лабет смерті

КОЛИ до окупованої Рашівки (село Гадяцького району. – «ЗП») докотилася чутка про Хорольську яму (так називали нацистський табір для військовополонених Червоної армії на території цегельного заводу й елеватора, поблизу Хорола, на місці, де колись брали глину для цегли. За два роки окупації в печі Хорольської ями побувало близько 200 тисяч людей: рядові солдати і офіцери, євреї, цивільні; близько 100

Медсестра Ганна

ДОСІ достеменно не відомо, скільки рашівських жінок і дівчат добровільно пішло на фронт медсестрами чи лікарями. Мені принаймні точно відомо про двох.

З розповідей мого батька, Олександра Кириченка, колишнього фронтовика, інваліда війни, який закінчив середню школу 1941 року, знаю, що в їхньому випускному десятому класі налічувалося 14 учнів, четверко дівчат і десятеро хлопців. Хлопці всі пішли на фронт. Не повернулися двоє: відмінник Петро Прийма і Прокіп Мотузний. Після війни однокласники ще довго провідували їхніх матерів. Але тепер мова йдеться про дівчат. Усі чотири навчалися дуже добре. І всі пізніше здобули педагогічну освіту. Донька сільського вчителя Власа Семеновича Безноска Тамара, відмінниця, красуня з пишними косами (я таких зроду-віку не бачила – наче два праники), перше кохання батькового друга,

Архівні фото надані автором.

✓ Марія Степанівна у Німеччині.

бодітельної армії, про яку так уперто замовчують в РФ, бо це збройне формування, як і кілька інших, питома російських, воювало на чужих теренах проти свого народу на відміну від Української Повстанської Армії, вояки якої на своїй землі захищали свій народ. – «ЗП»). Працювала в госпіталі в Румунії до грудня 1946 року, після чого повернулася додому. Родич із Гадяча допоміг влаштуватися на роботу в Рашівську лікарню. В пам'яті односельців зосталася скромною, дуже відповідальною в роботі, завжди готовою прийти на допомогу хворим.

Свекор цілував їй руки

«КОЛИ фронтовик Сашко Олексійко в 46-му році вів свою молодшу дружину з Лисівки в Рашівку, ми бігли дивитися на молодих аж у Стінки, – згадувала моя матуся, яка тоді, в 46-му, була майже підлітком. – Такої красивенної нареченої я в житті більше не зустрічала. На ній були пишний вінок, вишита сорочка, вишитий фартушок, білі шарпетки – маленька, зграбна, з тонкими бровами, наче намальована!». Тіточка Маруся, Марія Федорівна Олексійко (1923–2004, до заміжжя Степанович), мати моєї найближчої шкільної подруги Олі, була справді неймовірно красунею. І такою зоставалася до схилку віку. Такими ж невимовно гарними вродилися і дві її сестри – Віра та Катерина. Обдарувала мати доньок красою, та не дала щасливої долі: у всіх трьох життя склалося непросто, всіх раніше чи пізніше спіткала гірка вдовина участь. Марія втратила чоловіка, коли синові було десять, а доньці – всього п'ять років. Днями й ночами гнула спину над вишивкою, щоб поставити дітей на ноги, доглянула свекра й свекруху. Помираючи, свекор, дід Юрко, цілував невідомі руки... А як чисто й охайно було в її хаті. А як вона любила квіти!

У війну на фронті безвісти зник Маріїн брат Павло, який був розвідником, а саму Марію погнали в Німеччину. Там вона працювала на фабриці, власник якої дозволяв остарбайтерам їсти рибу, а вечеряли дівчата вже в бараках абіях, переважно вареною брюшкою. Та рідний харч додавав сил, допомагаючи витримувати нелегке фізичне навантаження. Хоча потім, уже в мирний час, вона довго не могла їсти оселедців. Її односельчанка потрапила до господаків, які годували набагато гірше, тримали впроголодь, та ще й кривдили. Після розгрому гітлерівської Німеччини Марія опинилася в американській зоні. Події розвивалися, наче в кіно. Американський солдат, уздрівши красуню-українку, закохався з першого погляду. Запропонував їй руку і серце. Та Марієне серце рвалося додому, в рідні краї. В Україну добиралися остарбайтери поїздами в товарних вагонах. У дорозі дівчина підхопила малярю, ледь не віддала душу Богові. Коли перетнули кордон, зустрілися з нечуваною жорстокістю: свої ж люди кидали в них каміння і обзивали сучками... Таке воно, обличчя війни: жорстоке і потворне.

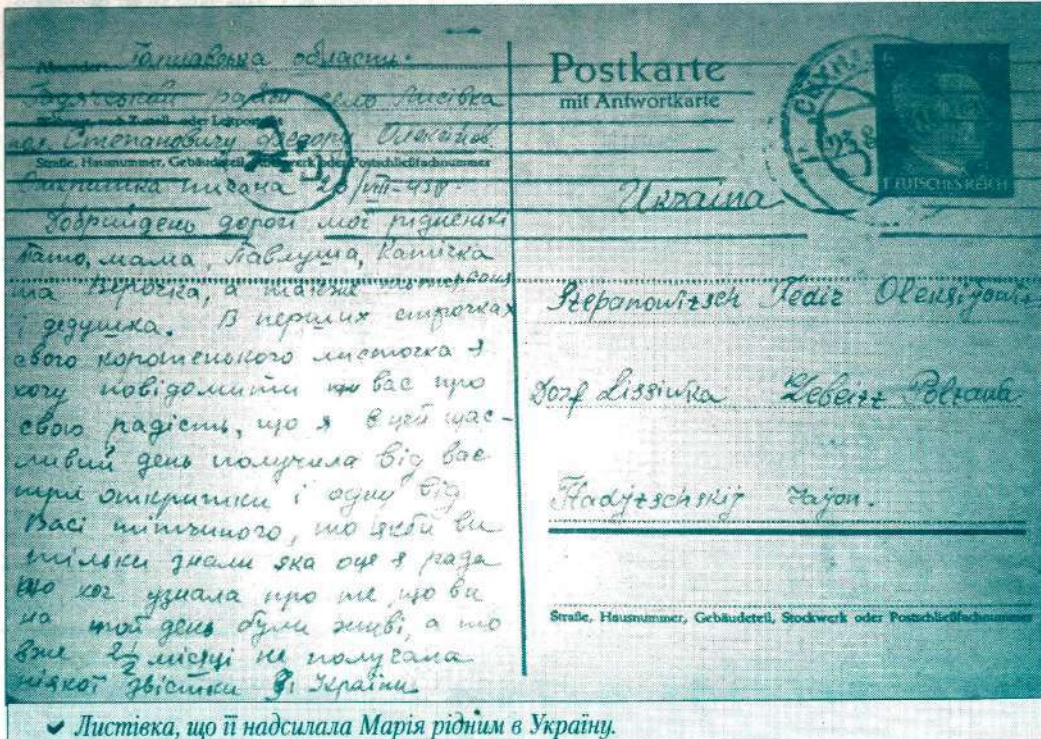
...Тієї зими, на початку 2000-х, вона жила в доньки в Машівці. Раділа тихо, дивлячись на внуків Сергія й Тетянку. Я тоді, перебуваючи у редакційному відрядженні, ночувала в них. Дивилися альбоми з фотографіями. Згадували її сестер. Перебування на чужині. Зять Володе Черевко, доброї душі людина, жартував: «Вийшли б за американця і горя б не знали!». «Е, не скажи, – відповідала вона, – вас же не було б. А як без вас?»

Не всі німці були нацистами

МАРИНА ДАVIDІВНА ФЕЩЕНКО, бабуся рашівчанки Євгенії Фещенко, у війну жила на тому кутку села, який називається Берег. Жена з'явилася на світ уночі 9 жовтня 1941 року. Коли в породіллі почалися перейми і треба було бігти за акушеркою, над селом кружляли ворожі бомбардувальники. Пізніше дотепні родичі прозвали руську дівчинку, що народилася під виття німецьких снарядів, Бомбеням, що їй дуже не подобалося. Женину тьотю Олександрю Степанівну Бирик забрали в Німеччину. Прийшов поліцей Кимбур та наказав збиратися в дорогу, і як його не просили відступитися (Уляна, рідна Шурина сестра і мати двох дівчаток, Раї і немовляти Жені, потребувала допомоги й підтримки), не погодився: «Ди, там хоч людиною станеш!». Ага, стала. Спершу Шура працювала на фабриці. Якоюсь у неї страшенно заболіли зуби, ліків не було, щоб позбутися того болю, згадала народний рецепт: приклала до ясен часник. Наглядач був скажений, почув запах і зацідив кулаком прямо в обличчя. Дівчина розридалася. І тут нагодився сам фабрикант. Розпитав, у чому річ, і забрав її додому за хатню робітницю. У цій сім'ї роботащу українку садовили за стіл разом з усіма. Брала її з собою на дачу. Господина навіть подарувала Шури срібний перстень...

А тим часом у Рашівці родину переселили в хатину (так у нас називають кухню кімнату) із світлиці роташувалися на постійні німці. Один із них, коли поряд не було офіцера, виявляв увагу до маленької Жені: пригорне до себе, то брусочок мила покладе в кишеньку, то печиво. Перед визволенням села, отримавши листа, гірко плакав той солдат, з його слів господарі зрозуміли, що в розбомбленій Німеччині загинули його мати, дружина й діти...

Тетяна ДЕНИСКО.

✓ Листівка, що її надсилає Марія рідним в Україну.

тисяч із них загинули мученицькою смертю і покояться в братських могилах.), про те, що фашисти іноді, якщо їх підобрить чимось смачним, дозволяють рідним забрати з табору чоловіка, сина чи брата, рашівські жінки, чий чоловік пішли на фронт із перших днів війни, вирішили йти в Хорол – виручати своїх суджених. Списку тієї групи відважних селянок досі ніхто не склав. Знаю тільки, що були серед них дві наші сусідки – Катерина Федорівна Сердюк (1922 р. н., з роду Кацюбів, у другому шлюбі Чорнушенко) і Ганна Марківна Павлюк (1924 р. н., з роду Чичканів, у другому шлюбі Сімінко), у дорогу їх погнала невідомість, звісток від чоловіків жодних, а надія жевріє... Обом не пощастило: солдатів своїх серед полонених вони не знайшли. Уже після визволення української землі стало відомо, що Тарас Микитович Сердюк (1918 р. н.) і Гаврило Іванович Павлюк (р. н. невідомий) загинули в боях із ворогом. Тарасова донька Раїса і Гаврилів син Петро виростили достойними людьми, продовживши рід своїх батьків, забраних клятою війною, та все ж бодай нікому не знати напівсирітської долі, бо гірка вона...

Більше пощастило Тетяні Андріївні Кириченко (1915 р. н., з роду Сімінків): вона відшукала свого коханого Федора і, віддавши охоронцям харчі, змогла забрати чоловіка. Був він страшним дистрофіком, важив не більше 40 кілограмів, шкіра й кістки. Жінка принесла його додому на плечах у мішку, виходила, відгодувала – справжнісінькі дива творить любов. Так вони й прожили в злагоді та безнастанній праці всеняке життя, виростили трьох дітей, Ніну, Івана, Галю, і на рашівському кладовищі лежать поряд (Федір Якович помер 1988 року, а Тетяна Андріївна – 2000-го). Коли на Проводи їду повз їхні могили до могили своїх бабусі й діда, завжди згадую розповідь тітки Ганни, матері моєї однокласниці й подруги Ніни, тієї Ганни Марківни, що так і не діждалася свого Гаврила. Вона не надто любила згадувати, а тим паче ділитися спогадами, але якось, у хвилину відвертості, розповіла мені, як іще підлітком (тоді її родина жила на Березі, неподалік Псла) бачила Федора й Тетяну, які на свято йшли гуляти в луг (був такий звичай у селі): обоє празниково вбрані, обоє несказанно красиві, і Федір тримав Тетяну за руку. Хвала Небу: жодній темній силі не вдалося роз'єднати ті руки.

✓ Федір і Тетяна Кириченки.

патронатівського сироти Івана Підпригори, пішла в медсестри, аби бути ближче до Іванальотчика. Проте їхні фронтові дороги, як і життєві, більше не перетнулися: після війни Тамара Власівна, закінчивши педучилище, працювала бібліотекарем в книгозбірні Чернівецького університету, а Іван Мартинович мешкав на Донбасі, в Горлівці. До гробу пам'ятали одне одного і шкодували, що розлучила їх клята війна.

Ім'я другої медсестри – Ганна Іллівна Кутова (1921–2006, з роду лисівських Іванів). Була вона дружиною рашівського вчителя Григорія Семеновича Кутובה і матір'ю моєї однокласниці Наталії Кутової. Працювала медсестрою в сільській лікарні. Про її життєвий шлях розповіла мені Наталка.

У родині Ілька Дмитровича Івановича та його дружини Віри Костянтинівни було три доньки, Настя, Прися й Ганна, та син Михайло. У травні 43-го року Михайла вивезли на примусові роботи до Німеччини, подальша доля його невідомо. Настя вийшла заміж за хутірського хлопця з розкуркуленої родини Григорія Федотовича Чорнобривця, той мусив переховуватися через загрозу виселення, довелося втікати від советів на Донбас. Удома докучали злидні, і Ганна, ма-

офіцером, народила дитину. (І таке траплялося. Людина, за якою під час воєнних дій невідступно пантрує смерть, нерідко воліє жити одним днем). До симпатичної Ганнусі теж залицявся начальник, та тільки вона виявилася непоступливою. Тож він почав мстити. Погрожував: «Ти сказала, що портрет Сталіна мухи закаляла. Я на тебе напишу». І таки доніс, падлюка. І розглядала справу медсестри судова трійка. Двоє підписали вирок, а третій уперся: «У мене донька така ж». Обійшлося! Було, так тяжко захворіла на тиф, що ледь поборолла недугу, а врятував лікар, чи то вірменин, чи то єврей. Тоді сильно бомбили, всі кинулися врозтіч – і медики, і хворі. А вона, майже непритомна, застигла непорушно, отямилася, як хтось штурхнув її в плечі: «Тобі що, жити набридло!».

У Румунії чоловіки круті, якось один гнався за Ганною з ножом. Жили в місцевих людей, ті зустрічали чужинців-визволителів привітно. Був такий епізод: наш вояк тягне господарського коня, а вона заступилася, мовляв, тварина кульгає. Солдат і відчепився. А господар, щоб віддячити, повели її до кравця – замовили сукню, до перукаря – щоб зробив гарну зачіску.

Ганна на власні очі бачила, як арештовували генерала Власова (командувача Рускої осво-